

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються особливості правового статусу суб'єктів конституційного процесу в Україні. Конституційно-правові відносини, як і будь-які інші відносини, що регулюються правом, надзвичайно складні, різноманітні і багатогранні, відзначаються багатоаспектністю та ступеневістю. Зазначені риси вимагають встановлення у державі правових механізмів, процедур використання прав, виконання обов'язків, несення відповідальності. З цією метою держава створює процесуальні норми, покликані забезпечувати оптимальну та ефективну реалізацію прав та законних інтересів суб'єктів конституційних правовідносин, закріплених у нормах конституційного матеріального права.

Ключові слова: конституційний процес, суб'єкти законодавчої ініціативи, законодавчий орган влади, парламентська діяльність, парламентський контроль, нормативно-правове визначення, громадянське суспільство.

Становлення основ демократичної, правової, соціальної держави – конституційний принцип державотворчого процесу в Україні. Проте на шляху державотворення необхідно подолати значні труднощі та бар'єри, впровадити дійові механізми державного регулювання, що створюють передумови для розвитку суспільства. Серед чинників, які ускладнюють цей процес – незбалансованість елементів політичної системи, суперечності та конфлікти політичної еліти, що постійно загострюються. Одну з провідних ролей у складних відносинах між органами державної влади відіграє Верховна Рада України. Парламент є уособленням частини державної організації, однією із гілок влади, які представляють собою організацію державної влади. Що ж стосується того, що діяльність державних службовців є складовою громадянського суспільства, то з огляду на те, що держава в громадянському суспільстві має охороняти та захищати інтереси вільних рівноправних громадян, призначення Верховної Ради України саме в цьому і полягає: "права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави", а отже, визначають зміст і спрямованість діяльності державних органів. Можна стверджувати, що головною метою законодавчого органу є досягнення збалансованості у функціонуванні всіх гілок влади в режимі солідарної відповідальності, чіткого визначення їх компетенції і повноважень, розмежування функцій.

Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову відповідно до ст. 6 Конституції України. В основному законі ст. 75 визначено, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Оскільки носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в державі є народ, а народ може здійснювати владу безпосередньо і через органи державної влади, діяльність парламенту є формою опосередкованого управління народом державою [1]. Інститут парламентаризму є ключовим елементом сучасних політичних систем: ступінь демократизації суспільства залежить від рівня наукового осмислення сутності парламентаризму, його впровадження в політичну практику держави. Інтерес до проблем функціонування інституту парламентаризму у вітчизняній науці державного управління викликаний процесами, що відбуваються в українському суспільстві.

Діяльність Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції держави спрямована на захист конституційних прав і свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства Конституції на всій території країни, утвердження України як демократичної, соціальної та правової держави. Результатом діяльності Конституційного Суду є його рішення та висновки, в яких викладені правові позиції з конкретних питань, що виникають у практиці застосування Конституції та законів України.

Проблематика історичної еволюції конституційного процесу, порівняльний аналіз світового та вітчизняного досвіду, різноманітні аспекти діяльності сучасних парламентських установ знайшли відображення в працях вчених: В.Б.Авер'янова, Ю.М.Тодики, А.Ю. Олійника, В.Ф.Погорілка, В.С.Журавського, В.В.Кравченка, О.Г. Кушніренка, Т.М. Слінько, С.Ю.Лукаш, А.В.Петришина, П.М. Рабіновича, О.Ф. Фрицького, В.М.Шаповала, Ю.С.Шемшученка, О.Н.Ярмиша, В.О.Серьогіна, С.П.Головатого.

Конституційно-правовою основою забезпечення парламентської діяльності Верховної Ради України є нормативно-правові джерела: Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР; Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 № 55-XII; Акт Про проголошення незалежності України від 24.08.1991 № 1427-XII; Закон України "Про правонаступництво України" від 12.09.1991 № 1543-XII; Декларація прав національностей України від 01.11.1991 № 1771-XII; Закон України "Про громадянство України" від 18.01.2001 № 2235-III; Закон України "Про політичні партії в Україні" від

05.04.2001 № 2365-III; Закон України "Про громадські об'єднання" від 22.03.2012 № 4572-VI; Закон України "Про статус народного депутата України" від 17.11.1992 № 2790-XII; Закон України "Про Регламент Верховної Ради України" від 10.02.2010 № 1861-VI; Закон України "Про комітети Верховної Ради України" від 04.04.1995 № 116/95-ВР; Постанова Верховної Ради України "Про комітети Верховної Ради України сьомого скликання" від 25.12.2012 № 11-VII; Закон України "Про Конституційний Суд України" від 16.10.1996 № 422/96-ВР; Рішення Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 року N 2222-IV від 30.09.2010 № 20-рп/2010; Закон України "Про відновлення дії окремих положень Конституції України" від 21.02.2014 № 742-VII.

Серед невіршених частин загальної проблеми все ще залишається потреба в дослідженні особливості правового статусу суб'єктів конституційного процесу в Україні, аналізі та обсязі компетенції, повноважень та функцій, що їх здійснює Конституційний Суд України. Відтак, мета статті – дослідити особливості правового статусу суб'єктів конституційного процесу в Україні, проаналізувати обсяг компетенції, повноважень та функцій, що їх здійснює Конституційний Суд України.

Відповідно до Конституції України (ст.89) Верховна Рада України для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до її повноважень, виконання контрольних функцій відповідно до Конституції України створює з числа народних депутатів України комітети Верховної Ради України та обирає голів, перших заступників, заступників голів та секретарів цих комітетів [1].

Згідно з Законом України "Про відновлення дії окремих положень Конституції України" від 21.02.2014 № 742-VII (п.6 ст.83) у Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України. Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України формується протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання Верховної Ради України, що проводиться після чергових або позачергових виборів Верховної Ради України, або протягом місяця з дня припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України відповідно до цієї Конституції вносить пропозиції Президенту України щодо кандидатури Прем'єр-міністра України, а також відповідно до цієї Конституції вносить пропозиції щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів України. Засади формування, організації діяльності та припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України встановлюються Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України. Депутатська фракція у Верховній Раді України, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України, має права коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, передбачені цією Конституцією"[2].

Вирішальним кроком у проведенні конституційної реформи в Україні стало прийняття 28 червня 1996 р. Верховною Радою України Конституції України. Частина представників українського політикуму стверджувала, що Конституція вкрай недемократична, недосконала, санкціонує антинародний, буржуазний режим, а тому її необхідно кардинально змінити. Інші вважали, що Конституція України – одна з найбільш демократичних у Європі, але в її тексті є окремі недосконалості і суперечності, усунути які можна шляхом внесення до неї певних змін.

Прийняття нової Конституції стало важливою віхою у новітній українській історії. Конституція закріплює основні принципи української демократичної, соціальної і правової держави, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, безпека визнаються найвищою цінністю. Однією з основних засадних ідей нової Конституції є те, що саме держава функціонує для людини, а не навпаки. Український народ є джерелом влади, яку він реалізує через відповідні органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Конституція сучасної правової держави виступає як основний і дієвий інструмент регулювання суспільних відносин. Вона повинна об'єднувати правову систему держави, надавати їй стабільності та впорядкованості. Тому таким важливим і важким був для України процес створення власної конституції.

Конституція – це нормативно-правовий акт, або сукупність таких актів, за допомогою яких народ, чи органи держави, які виступають від його імені, встановлюють основні принципи устрою суспільства і держави, форми народовладдя, систему органів державної влади та місцевого самоврядування, визначають порядок їх формування та діяльності, основні права, свободи та обов'язки громадян та інших соціальних інститутів громадянського суспільства. Інакше кажучи, конституція встановлює і закріплює устрій держави, саме за це її називають основним законом.

Конституція України є основою правової системи нашої держави. Під останньою розуміють сукупність усіх правових явищ, що існують у суспільстві з приводу його створення, реалізації і охорони. Вона зміцнює державу, сприяє її політичному єднанню, соціально-економічному розвитку суспільства в цілому.

Головними рисами сучасних конституцій є: вони, як правило, пов'язані із закріпленням демократичного ладу, хоча історія знає й винятки з цього правила (конституції тоталітарних держав); сучасні демократичні конституції спрямовані передусім на закріплення прав і свобод людини й громадянина; демократичні конституції саме народ визнають основним джерелом влади в суспільстві; державна

влада діє на основі принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову; демократичні конституції найважливішим принципом суспільного життя вважають принцип порозуміння, розумного компромісу між різними соціальними верствами населення та політичними угрупованнями; закріплення принципу ідеологічної багатоманітності, яка звільняє особистість від диктатури пануючої думки; сучасні конституції мають основоположний характер; сучасні конституції є реальними і стабільними.

Юридичними особливостями сучасних конституцій є: 1) нормативність; 2) юридичне верховенство; 3) основоположність у правовій системі; 4) особливий порядок прийняття та зміни; 5) складний механізм реалізації.

Конституція України є одночасно основним законом і держави, і суспільства. Виходячи з цього і поняття "конституційний лад" передбачає об'єднання суспільного й державного начал у єдине ціле. Особливо це притаманно новим конституціям, що були прийняті після другої світової війни, а також після розпаду так званого соціалістичного табору.

Неважко побачити, що Конституція має як правові, так і політичні ознаки. Отже, Конституція є одночасно і політичним, і правовим актом. Причому цей правовий акт має найвищу юридичну силу, тобто вимогам Конституції повинні відповідати всі без винятку правові акти, що видаються і діють у країні (ст. 8 Конституції України).

Конституція України була створена відповідно до теорії конституціоналізму. Конституціоналізм – це теорія і практика конституційного будівництва. Його складовими є передові, науково обґрунтовані і практично апробовані теорії, доктрини, концепції, ідеї. Нова Конституція сприймає їх. А саме про: загальну демократизацію; закріплення ознак та принципів громадянського суспільства і правової держави; розподіл влад; парламентаризм; орієнтацію на людину та загальносоціальні цінності; соціальний компроміс; децентралізацію політико-територіальної основи суспільства тощо.

Кардинальною проблемою сучасного українського конституціоналізму, на погляд Ю.М. Тодики, є забезпечення ефективної реалізації на практиці норм Конституції України. Це залежить, насамперед, від правильного розуміння і застосування Конституції та законів України, які повинні їй відповідати. Таке розуміння досягається, зокрема, і завдяки діяльності Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення. Акти такого тлумачення обмежені нормами Конституції як об'єктивної волі Українського народу. Шляхом офіційного тлумачення Конституційний Суд об'єктивно впливає на правотворчий процес, оскільки акти тлумачення визначають також межі розуміння конституційних приписів, положень законів, інших правових актів відповідними державними органами, органами місцевого самоврядування, усіма, хто причетний до правотворення, а також до правозастосування як реалізації правових норм [3].

Наприклад, у статті "Правовий закон: проблема критеріїв" М.І. Козюбра ґрунтовно досліджує логіко-гносеологічні проблеми розуміння змісту поняття "правовий закон" та його раціонального застосування в судовій практиці [4]. Питання співвідношення понять "верховенство закону" та "верховенство права" досліджується М. Головатим, який показує фундаментальне значення для юридичної практики логічних суперечностей, що є в їх розумінні [5].

Конституційно-правові відносини, як, власне, і будь-які інші відносини, що регулюються правом, надзвичайно складні, різноманітні і багатогранні, вони відзначаються багатоаспектністю та ступеневістю. Зазначені риси вимагають встановлення у державі правових механізмів, процедур використання прав, виконання обов'язків, несення відповідальності. З цією метою держава створює процесуальні норми, покликані забезпечувати оптимальну та ефективну реалізацію прав та законних інтересів суб'єктів конституційних правовідносин, закріплених у нормах конституційного матеріального права.

Сутність конституційного процесу проявляється у таких його рисах: обумовлений одночасністю виникнення і узгодженістю дії процесуальних норм з матеріальними нормами, здійснення яких ці процесуальні норми забезпечують; вимагає відповідності законодавчого рівня процесуальних норм законодавчому рівню відповідних норм матеріального права; не суперечить положенням норм конституційного права, здійснюється у повній відповідності з ними; містить імперативну складову, встановлюючи такий процедурно-процесуальний порядок, який передбачає бажаний варіант реалізації конституційних прав і обов'язків, і за якого, однак в окремих випадках правовідносин кожен суб'єкт одержує можливість самостійно і на власний розсуд, але в межах закону, обирати один з альтернативних шляхів такої реалізації; ґрунтується на принципах демократизму і законності, пріоритету прав і свобод громадян; має системний характер, що забезпечує ефективну і оптимальну організацію конституційно-процесуального регулювання, його послідовність і строковість.

Поняття конституційного процесу в науці конституційно-процесуального права прийнято розглядати в широкому і вузькому розумінні. У вузькому розумінні конституційний процес традиційно розуміють як встановлений законом порядок розгляду і вирішення справ органами конституційного судочинства за конституційними поданнями і зверненнями суб'єктів конституційного процесу. Також під конституційним процесом інколи розуміють процедуру притягнення окремих суб'єктів конституційних відносин до конституційно-правової відповідальності, а іноді конституційний процес взагалі зводять до процесу розробки і прийняття конституції і конституційних законів як правової підвалини процесу державного будівництва, іншими словами, основи вже державотворчого процесу. У широкому ж розумінні конституційний процес розглядають як врегульовану конституційно-процесуальними нормами діяль-

ність органів публічної влади та їх посадових осіб, інших уповноважених суб'єктів, спрямовану на реалізацію матеріальних норм конституційного, а також деяких інших, суміжних з ним галузей права, в ході створення, тлумачення та реалізації правових норм, що становлять юридичну основу цих галузей права.

Виходячи з визначення конституційного процесу як встановленого конституційними нормами порядку здійснення діяльності зі створення, тлумачення та реалізації конституційно-правових та інших юридичних норм, спрямованого на досягнення певного соціального чи правового результату, доцільно класифікувати конституційний процес за видами правової діяльності на правотворчий, правотлумачний та правореалізаційний.

Конституційно-правотворчий процес це встановлений нормами конституційного права порядок діяльності суб'єктів конституційних відносин з аналізу та оцінки правових потреб суспільства, формування і прийняття відповідних і адекватних суспільному розвитку правових рішень і актів. Залежно від видів правотворчості і характеру її суб'єктів можна виділити законодавчий, виборчий референдний процес (останні два розглядають також і з позицій правореалізаційної діяльності, якщо вважати участь громадян у цих процесах процедурою реалізації своїх політичних прав, передбачених конституцією). Відтак, у правотворчому процесі беруть участь органи публічної влади, а також народ як єдиний її законний носій.

Конституційний процес у широкому його розумінні базується на ряді принципів як вихідних, керівних ідеях його здійснення. Здебільшого основу цих принципів складають принципи діяльності окремих державних органів та їх посадових осіб, що відображають таким чином правову специфіку процесуальних форм їхньої діяльності (наприклад, загальні принципи судочинства, передбачені в Конституції, або принципи виборчого процесу, визначені виборчим законодавством тощо).

До основних принципів конституційного процесу (конституційно-процесуальної діяльності) можна віднести принципи: принцип законності; принцип юридичної рівності; принцип правової охорони інтересів суспільства, держави, окремих громадян та їх об'єднань; принцип публічності; принцип об'єктивності; принцип гласності; принцип інтенсивності перебігу; принцип самостійності в ухваленні правозаконних рішень.

Згідно зі ст. 75 Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є Верховна Рада. Вона, окрім законотворчих, має значні повноваження у сфері державного будівництва та призначення на ключові посади в державі. Відповідно до ст. 85 Конституції України визначені повноваження Верховної Ради України.

Судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України і судами загальної юрисдикції. Відповідно до світової практики повноваження судової влади значно розширені. Відповідно зі ст.1. Закону України "Про Конституційний Суд України" від 16.10.1996 № 422/96-ВР конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Конституційний Суд України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням [6].

Завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України.

Діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності суддів, гласності, повного і всебічного розгляду справ та обґрунтованості прийнятих ним рішень.

Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо: 1) конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; 2) відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; 3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 та 151 Конституції України; 4) офіційного тлумачення Конституції та законів України; 5) відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України; 6) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

До повноважень Конституційного Суду України не належать питання щодо законності актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а також інші питання, віднесені до компетенції судів загальної юрисдикції.

Підставами для прийняття Конституційним Судом України рішення щодо неконституційності правових актів повністю чи в їх окремих частинах є: невідповідність Конституції України; порушення встановленої Конституцією України процедури їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності; перевищення конституційних повноважень при їх прийнятті.

Згідно зі ст.1 Закону України "Про статус народного депутата України" від 17.11.1992 № 2790-XII народний депутат України є обраним відповідно до Закону України "Про вибори народних депутатів України" представник Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України. Народний депутат здійснює свої повноваження на постійній основі. При виконанні своїх повноважень народний депутат керується Конституцією України, законами України та загально-визнаними нормами моралі [7].

Згідно з Законом "Про Регламент Верховної Ради України" від 10.02.2010 № 1861-VI визначено, що порядок роботи Верховної Ради України, її органів та посадових осіб, засади формування, організації діяльності та припинення діяльності депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді встановлюються Конституцією України, Регламентом Верховної Ради України та законами України "Про комітети Верховної Ради України", "Про статус народного депутата України", про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України. Регламент встановлює порядок підготовки і проведення сесій Верховної Ради, її засідань, формування державних органів, визначає законодавчу процедуру, процедуру розгляду інших питань, віднесених до її повноважень, та порядок здійснення контрольних функцій Верховної Ради.

Згідно зі ст.46 Закону України "Про Регламент Верховної Ради України" від 10.02.2010 № 1861-VI визначені види рішень Верховної Ради. Рішеннями Верховної Ради є акти Верховної Ради, а також процедурні та інші рішення, які заносяться до протоколу пленарних засідань Верховної Ради. Актами Верховної Ради є закони, постанови, резолюції, декларації, звернення, заяви [8].

Згідно з Законом України "Про комітети Верховної Ради України" від 04.04.1995 № 116/95-ВР комітет Верховної Ради України – орган Верховної Ради України, який утворюється з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій. Комітет відповідальний перед Верховною Радою України і підзвітний їй. Діяльність комітетів координує Голова Верховної Ради України згідно з Конституцією України та в порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України [9].

Нормативно-правова база діяльності комітетів сформована Конституцією України, Законами України "Про комітети Верховної Ради України", "Про статус народного депутата України", іншими законами України, Регламентом Верховної Ради України та постановами Верховної Ради України.

Принципами діяльності парламентських комітетів є: верховенство права; законності; гласності; їх рівноправності; доцільності; функціональності; плановості; наукової обґрунтованості; колегіальності; вільного обговорення і вирішення питань.

Згідно з Конституцією України (ст.89) Верховна Рада України затверджує перелік комітетів Верховної Ради України, обирає голів цих комітетів. Комітети Верховної Ради України здійснюють законопроектну роботу, готують і попередньо розглядають питання, віднесені до повноважень Верховної Ради України.

Верховна Рада України у межах своїх повноважень може створювати тимчасові спеціальні комісії для підготовки і попереднього розгляду питань.

Верховна Рада України для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, створює тимчасові слідчі комісії, якщо за це проголосувала не менш як одна третина від конституційного складу Верховної Ради України.

Висновки і пропозиції тимчасових слідчих комісій не є вирішальними для слідства і суду.

Організація і порядок діяльності комітетів Верховної Ради України, її тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій встановлюються законом.

Згідно зі ст.11 Закону України "Про комітети Верховної Ради України" комітети Верховної Ради України здійснюють такі функції: 1) законопроектну; 2) організаційну; 3) контрольну. Формами роботи комітетів є засідання, слухання в комітетах. Засідання комітетів можуть бути відкритими або закритими.

Акти, що приймаються комітетами: рішення – з організаційних питань; висновки – у випадках, передбачених законом чи Регламентом Верховної Ради України; рекомендації – щодо контрольної діяльності комітетів; щодо осіб, які пропонуються для обрання, призначення, надання згоди на призначення чи звільнення Верховною Радою України; щодо результатів слухань у комітетах.

Відповідно до ст.93 Конституції України право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президенту України, народним депутатам України, Кабінету Міністрів України і Національному банку України.

Водночас життя доводило необхідність реформування окремих положень Конституції України. Політичні, економічні, соціальні та інші чинники зумовили необхідність зміни форми держави, а відтак – конституційної реформи. Політики, громадські діячі, науковці пропонували власні проекти внесення змін до Конституції України, але переважна більшість із них не знайшла підтримки у парламентарів.

Правові здобутки Помаранчевої революції були втілені передусім у Законі України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р. На позачерговому пленарному засіданні Верховної Ради України було вирішене питання про внесення змін до Конституції України. 402 голосами підтримали пакет документів – Закон про внесення змін до Конституції України, Закон про особливості застосування Закону про вибори Президента України при повторному голосуванні 26 грудня 2004 р., та про внесення змін до Конституції України щодо вдосконалення системи органів місцевого самоврядування.

Так, згідно з Законом України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р. визначені конституційний склад Верховної Ради України, вимоги щодо несумісності депутатського мандата з іншими видами діяльності, достроково припинення повноважень народного депутата України країни, черговість проведення сесій Верховної Ради України

Згідно з вищезазначеним Законом встановлено, що у Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від

Більшість положень Закону про внесення змін до Конституції України набули чинності з 1 січня 2006 р., а вже з 25 травня 2006 р., коли після складення присяги народними депутатами України набула своєї каденції Верховна Рада України V скликання, обрана за оновленою пропорційною системою, всі без винятку положення Закону України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р. стали чинними.

Щодо легітимності цього Закону, то 7 вересня 2005 р. Конституційний Суд України прийняв висновок № 1-в/2005 у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України "Про внесення змін до Конституції України" вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 85, 118, 119, 133, 140, 141, 142, 143 Конституції України). Відповідно до основних положень цього висновку, проект Закону України "Про внесення змін до Конституції України" (реєстр. № 3207-1) було визнано таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Водночас окремі питання щодо легітимності положень Закону України "Про внесення змін до Конституції України" зберігали свою актуальність до 2010 року.

30 вересня 2010 року Конституційний Суд України скасував дію конституційних реформ, що були прийняті в 2004 році. З цієї дати знову діє Конституція 1996 року [10].

Венеціанська комісія, починаючи з 2003 року, виступала за всеосяжну конституційну реформу, яка підсилює повноваження парламенту, одночасно застерігаючи проти створення системи, яка не є чіткою та зрозумілою.

У зв'язку із останніми подіями та наближенням проведення чергових змін та приведення Конституції до зразка Конституції України 2004 року особливої актуальності набуває пошук механізмів ефективної взаємодії Верховної Ради України, Конституційного Суду України, парламентських комітетів та народних депутатів в умовах подальшого розвитку конституціоналізму в Україні.

Отже, унікальність парламенту як політичного інституту полягає в його ролі посередника між суспільством і органами виконавчої влади; системи, у якій формується владна воля нації на основі представництва структурованих груп інтересів на державному рівні. На етапі демократичних реформ соціальна структура змінюється надто швидко й часто трапляється, що необхідні інституційні перетворення відбуваються зі значною затримкою. Інерційність української політичної системи багато в чому пов'язана з недоліками функціонування інституту парламентаризму. Сучасна українська політична еліта на практиці демонструє неспроможність ефективно керувати соціально-економічними та політичними процесами. Отже, можна констатувати, що побудова демократичного суспільства неможлива без існування інституту парламенту.

Ефективність роботи парламенту значною мірою визначається правовими засадами діяльності та функціонування законодавчого органу влади, політичних партій, парламентських комітетів, апарату Верховної Ради України, депутатських фракцій, рівнем правової культури й політичною відповідальністю.

У зв'язку із зазначеним особливої актуальності з огляду на принцип поділу влади набуває визначення політико-правового статусу вітчизняного парламенту в політичній системі країни; з'ясування головних напрямів здійснення конституційної реформи як частини політичної реформи суспільства; приведення чинної Конституції України до зразка Конституції 2004 року згідно з вимогами Венеціанської комісії.

Література

1. Конституція України / 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
2. Про відновлення дії окремих положень Конституції України / Закон України від 21.02.2014 № 742-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
3. Скомороха В. Є. Конституційний Суд України: завдання та ефективність діяльності /Скомороха В. Є. // Правова держава. – 2003. – № 14. – С. 148-149.
4. Козюбра М. Правовий закон: проблема критеріїв /Козюбра М. // Вісн. Академії правових наук України. – 2003. – № 2 (33). – С. 83-96.
5. Головатий С. "Верховенство закону" versus "верховенство права": філологічна помилка, професійна недбалість чи науковий догматизм? /Головатий С. // Вісн. Академії правових наук України. – 2003. – № 2 (33). – С. 96.
6. Про Конституційний Суд України / Закон України від 16.10.1996 № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
7. Про статус народного депутата України / Закон України від 17.11.1992 року N 2790-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
8. Про Регламент Верховної Ради України / Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
9. Про комітети Верховної Ради України / Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
10. Рішення Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 року N 2222-IV від 30.09.2010 № 20-рп/2010; Закон України "Про відновлення дії окремих положень Конституції України" від 21.02.2014 № 742-VII.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy / 28.06.1996 № 254k/96-VR [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
2. Pro vidnovlennia dii okremykh polozhen Konstytutsii Ukrainy / Zakon Ukrainy vid 21.02.2014 № 742-VII [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
3. Skomorokha V. Ye. Konstytutsiinyi Sud Ukrainy: zavdannia ta efektyvnist diialnosti /Skomorokha V. Ye. // Pravova derzhava. – 2003. – № 14. – S. 148-149.
4. Koziubra M. Pravovyi zakon: problema kryteriiv /Koziubra M. // Visn. Akademii pravovykh nauk Ukrainy. – 2003. – № 2 (33). – S. 83-96.
5. Holovatyi S. "Verkhovenstvo zakonu" versus "verkhovenstvo prava": filohichna pomylka, profesiina nedbalist chy naukovyi dohmatyizm? /Holovatyi S. // Visn. Akademii pravovykh nauk Ukrainy. – 2003. – № 2 (33). – S. 96.
6. Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy / Zakon Ukrainy vid 16.10.1996 № 422/96-VR [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
7. Pro status narodnoho deputata Ukrainy / Zakon Ukrainy vid 17.11.1992 roku N 2790-XII [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
8. Pro Rehlament Verkhovnoi Rady Ukrainy / Zakon Ukrainy vid 10.02.2010 r. № 1861-VI [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
9. Pro komitety Verkhovnoi Rady Ukrainy / Zakon Ukrainy vid 04.04.1995 № 116/95-VR [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
10. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy" vid 8 hrudnia 2004 roku N 2222-IV vid 30.09.2010 № 20-rp/2010; Zakon Ukrainy "Pro vidnovlennia dii okremykh polozhen Konstytutsii Ukrainy" vid 21.02.2014 № 742-VII.

Баскакова Ю. В.**Особенности правового статуса субъектов конституционного процесса в Украине**

В статье рассматриваются особенности правового статуса субъектов конституционного процесса в Украине. Конституционно-правовые отношения, как и любые отношения, которые регулируются правом, чрезвычайно сложные, разнообразные и многогранные, определяются многоаспектностью и ступенчатостью. Эти черты указывают на установление в государстве правовых механизмов, процедур использования прав, исполнения обязанностей, процедуры привлечения к ответственности. Для реализации данной цели государство принимает процессуальные нормы, которые обеспечивают оптимальную и эффективную реализацию прав и законных интересов субъектов конституционных правоотношений, закрепленных в нормах конституционного материального права.

Ключевые слова: конституционный процесс, субъекты законодательной инициативы, законодательный органы власти, пропарламентская деятельность, парламентский контроль, нормативно – правовое определение, гражданское общество.

Baskakova Yu.**Features conduct constitutional process and the legal status of subjects of legislative initiatives in Ukraine**

The article discusses the features of the constitutional process and the legal status of subjects of legislative initiative in Ukraine. Constitutionally legal relationship as indeed, any other relationship which are governed by the law are extremely complex, diverse and multi-faceted, multi-dimensional and they are marked gradation. These features require the State to establish legal mechanisms, procedures for the use of rights, duties, assuming responsibility. To this end, the state creates procedural rules designed to ensure optimal and efficient implementation of the rights and legitimate interests of the constitutional relations enshrined in the constitutional norms of substantive law.

Central among all kinds of legal process without a doubt takes the constitutional process. Constitutional process (from Lat. Processus – cheats, promotion, forward) – it is an established constitutional law procedure of its stakeholders on the creation, interpretation and implementation of the constitutional law and other legal provisions aimed at implementing the substantive constitutional rights in the course of these subjects their duties and powers of implementation, some of them of their rights and legitimate interests.

The essence of the constitutional process, it is manifested in such terms: due to the simultaneous occurrence and harmonization of procedural rules with substantive norms, the implementation of which these procedural rules provide; requires compliance with the procedural rules of the legislative level appropriate level of legal norms of substantive law; is inconsistent with the norms of constitutional law, implemented in full compliance with them; contains a mandatory component of establishing a procedural remedial order, which provides the desired option of the constitutional rights and responsibilities, and in which, however, in some cases, each legal entity is able to independently and at their own discretion, but within the law, to elect one of the alternative ways such implementation; based on the principles of democracy and rule of law, priority rights and freedoms of citizens; has a systemic nature, which provides an efficient and optimal organization of constitutional and procedural regulation, its sequence and timing.

Consequently, the constitutional and procedural rules forming the constitutional process, should determine the latter purpose, the type of regulated relations, the persons who are directly involved in this process, the actions to be carried out by them, the timing and sequencing of implementation of these actions, as well as legal means, that ensure the functioning of the process. Revealing the content of the constitutional process, it is also advisable to determine the place of procedural rules in the legal system of society. Settlement of legal activity procedural rules, its quality depends on the degree of importance of appropriate social relations to society, their complexity and diversity, the imperative or dispositive legal norms regulating material, a number of other objective and subjective factors. As constitutional law regulates the most important for society social relations that are celebrated complicated political and legal nature and multi-faceted structural construction, the imperative nature of legal regulation, it is logical to assume that the constitutional process itself is determinative for the state and society.

The notion of the constitutional process in the science of constitutional and procedural law is usually regarded in the broad and narrow sense. In the narrow sense of the constitutional process is traditionally understood as the statutory procedure for the consideration and decision of the constitutional justice cases by the constitutional ideas and appeals subjects constitutional process. Also under the constitutional process is sometimes understood as separate subjects procedure attraction constitutional relationship to the constitutional and legal responsibility, and sometimes even to build the constitutional process in the design and adoption of the Constitution and constitutional laws as the legal foundations of state building, in other words, is the process of creating the foundations of the state. In a broad sense as the constitutional process consider how to resolve the constitutional and procedural rules of the activities of public authorities and their officials and other authorized entities, aimed at the implementation of substantive constitutional, as well as some other related industries right in the creation, interpretation and implementation of legal norms that constitute the legal basis for these branches of law.

Based on the definition of the constitutional process as established constitutional norms about the activities of the creation, interpretation and implementation of constitutional law and other legal norms aimed at achieving certain social or legal result, it is appropriate to classify the constitutional process for the types of legal activity on the law-making, law and explanatory implements right.

Constitutional-law-making process is an established constitutional law procedures of entities constitutional relationship of legal analysis and assessment of the needs of society, and the formation of appropriate and adequate social development of legal decisions and acts. Depending on the types of law-making and the nature of its subjects can be identified legislative, electoral process (the last two are also considering and implementing the activities of the positions right, if we consider the participation of citizens in these processes procedure realization of their political rights under the Constitution). Consequently, in the law-making process involved public authorities, as well as people as its only legitimate media.

The subjects of the right process can be any legal subjects. However, the special form of the right – law enforcement, only authorized entities that public authorities may have the right to perform any act aimed at the implementation of this activity. And in order enforcement is carried out basic function of government – protection and enforcement of the right as well as the use of state coercion.

Constitutional process in its broadest sense is based on several principles as defining, guiding ideas for its implementation. For the most part these principles constitute the foundation principles of the individual state bodies and their officials who represent so legal specifics procedural forms of their activity (for example, general principles of justice provided for in the Constitution or the principles of the electoral process, certain electoral law, and the like).

In the development of the content of the constitutional process its most characteristic feature is the sequence that indicates a severe regulatory requirements of priority actions, which governs perfection, optimality and efficiency of the constitutional process. On the contrary, the lack of legal regulation of this sequence, and the more her absence, significantly reduces the quality of the constitutional process, its dynamics and, consequently, makes it impossible or significantly complicates the implementation subjects constitutional relationship to their legal rights and obligations. Sequence of actions established constitutional procedural rules, finds expression in the stages of the constitutional process.

Key words: constitutional process, the subjects of legislative initiative, legislative authority, parliamentary activity, parliamentary oversight, regulatory definition of civil society.

УДК 316.42:316.346(477)

Лукач Уляна Романівна
кандидат політичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Комплексно проаналізовано особливості гендерної політики в Україні, механізм запровадження гендерних норм політичної присутності в органах державної влади і управління, а також стан готовності українського суспільства до утвердження гендерного паритету. Відслідковано особливості вітчизняної політико-правової реальності та ефективність механізму правового регулювання рівності прав і можливостей жінок і чоловіків.

Ключові слова: гендерна політика, правове регулювання, гендерна рівність, позитивна дискримінація, гендерне квотування.

Вітчизняні суспільно-політичні трансформації та проголошений курс на побудову правової соціальної держави зумовлюють необхідність провадження ефективної державної політики рівних прав та можливостей жінок та чоловіків. На тлі активізації боротьби за утвердження демократичних принципів і норм гендерна рівність здобуває дедалі актуальніше звучання. Саме гендерна демократія постає як умова розвитку громадянського суспільства, що характеризується не лише рівністю в правах і можливостях двох статей, а насамперед рівністю досягнутих результатів. Її реалізація можлива за умови нормативно-законодавчого закріплення політико-правових приписів та ефективного інституційного механізму впровадження тріади рівності прав, можливостей та досягнутих результатів обох статей.

Гендерна проблематика аналізується в працях як зарубіжних Дж.Батлер [9], Д.Зіммерман, К.Уест [15], так і вітчизняних І. Грабовської [2], О.Кулачек [7], Т.Мельник [9], С.Оксамитної [10] дослідників. Проте аналіз забезпечення на практиці тривимірної рівності обох статей потребує подальшого дослідження, зважаючи на вітчизняні особливості політико-правової дійсності.